

Julkisten hankintojen kustannusarviotyökalun käyttöohje

Työkalu auttaa tunnistamaan ja arvioimaan vaihtoehtoisia hankintamalleja ja eri hankintamalleista aiheutuvia kustannuksia

Julkaisu on toteutettu osana Hankinta-Suomi-ohjelmaa, joka edistää kansallisen hankintastrategian toimeenpanoa.

Valtiokonttori
Statskontoret
State Treasury

Sisällysluettelo

1 Tervetuloa käyttämään kustannusarviotyökalua	3
1.1 Kustannusarviotyökalun esittely.....	3
1.2 Sanasto	4
2 Kustannusarviotyökalun käytön vaiheet	6
2.1 Perustiedot (vaihe 1).....	6
2.2 Arvo (vaihe 2)	6
2.3 Hankintamallit (vaihe 3)	7
2.4 Kustannukset (vaiheet 4 ja 5)	9
2.4.1 Hallinnolliset kustannukset	9
2.4.2 Tarjousten määrä.....	11
2.4.3 Hinnat tarjouskilpailussa	12
2.4.4 Budjetissa pysyminen sopimuskaudella	12
2.4.5 Ulkoisvaikutuksista aiheutuvat säästöt	13
2.5 Riskit (vaiheet 6 ja 7)	13
2.5.1 Laaturiskin arviointi.....	13
2.5.2 Varautumisriskin arviointi.....	14
2.5.3 Vastuullisuusriskin arviointi.....	15
2.5.4 Hankintaosaamisen arviointi.....	16
2.6 Laskelmat 1/2 ja 2/2 (vaiheet 8 ja 9)	16
2.7 Yhteenveto (vaihe 10).....	19
2.7.1 Yhteenvedon hyödyntäminen	19

1 Tervetuloa käyttämään kustannusarviotyökalua

1.1 Kustannusarviotyökalun esittely

Hankinta-Suomi tarjoaa hankintayksiköille työkalun, joka auttaa tunnistamaan ja arvioimaan vaihtoehtoisia hankintamalleja ja eri hankintamalleista aiheutuvia kustannuksia. Työkalu ohjaa käyttäjää arvioimaan esimerkiksi tulevien tarjousten määriä, hallinnollisia kustannuksia, sopimuskautta ja hankinnasta aiheutuvia positiivisia ulkoisvaikutuksia.

Suositus on, että arviointi toteutettaisiin kaikista euromääräisesti ja strategiselta painoarvoltaan merkittävistä hankinnoista jo ennen lakimuutoksen voimaantuloa. Työkalu ei luo käyttäjälle valmiita hankintamalleja tai ratkaisuja. Sen lähtökohtana on ajatus siitä, että asiantuntijat ja muut organisaation sidosryhmät löytävät yhdessä parhaan mahdollisen mallin, jonka mukaan hankinta kannattaa järjestää.

Kustannusarviotyökalu ohjaa käyttäjiä pohtimaan kolmea eri hankintamallia. Hankintamallilla tarkoitetaan tässä yhteydessä tapaa toteuttaa hankinta. Lopputuloksena työkalu tuottaa yhteenvedon hankintamallien välisistä eroista ja niiden kustannuksista. Kustannusarviotyökalun kysymyksiin vastaaminen kartuttaa sen käyttäjille tietoa, jolloin eri vaihtoehtojen välisten erojen ymmärtäminen helpottuu. Näin ollen organisaatio pystyy valitsemaan kuhunkin hankintaan ja sen tarpeisiin sopivimman hankintamallin tietoon perustuen.

Kustannusarviotyökalun käyttö alkaa siitä, kun käyttäjä syöttää työkaluun hankintaa ja organisaatiota koskevat perustiedot. Perustietojen jälkeen käyttäjää ohjataan eteenpäin seuraavaan vaiheeseen. Arviointia tehdään kymmenessä eri osiossa. Työkalusta saa parhaan mahdollisen hyödyn, kun sen käyttö aloitetaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa hankintaprosessia: esimerkiksi kuusi kuukautta ennen hankintailmoituksen suunniteltua julkaisua.

Kustannusarviotyökalu löytyy [Valtiokonttorin verkkosivuilta](#). Sen käyttöä ei ole rajoitettu, eikä se vaadi käyttäjältä erillistä kirjautumista tai tunnistautumista. Tietoja ei tarvitse syöttää yhdellä kerralla. Ne voidaan tallentaa ja palata lomakkeen pariin myöhemmin.

Täytettävä verkkolomake sisältää sekä pakollisia että vapaaehtoisia tietokenttiä. Lopuksi saatavasta yhteenvedosta tulee sitä kattavampi, mitä enemmän tietoja lomakkeelle syötetään. Tämän takia suosittelemme täyttämään myös vapaaehtoiset tietokentät.

Tietoja täyttäessä tulee huomioida tietosuoja. Henkilötietojen tai salassa pidettävien tietojen syöttämistä lomakkeelle tulisi välttää. Lisätietoja tietosuojasta löytyy kustannusarviotyökalun tietosuojaselosteesta.

Julkisten hankintojen kustannusarviotyökalu ohjaa vertailemaan eri hankintamallien soveltuvuutta ja arvioimaan hankintoja hallitusohjelman velvoitteiden mukaisesti erityisesti kustannustehokkuuden näkökulmasta. Työkalu on toteutettu osana Hankinta-Suomi-toimenpideohjelmaa yhteistyössä pilottivirastojen kanssa vuosien 2023–2024 aikana ja sitä kehitetään saadun palautteen perusteella.

1.2 Sanasto

Kustannusarviotyökalu

Julkisten hankintojen kustannusarviotyökalu auttaa hankintayksiköitä tunnistamaan ja arvioimaan vaihtoehtoisia hankintamalleja sekä arvioimaan eri hankintamalleista aiheutuvia kustannuksia. Arvioimalla hankintamallin vaikutuksia, riskejä ja hyötyjä, syntyy parempia ja kustannustehokkuutta lisääviä päätöksiä. Työkalu ei pakota käyttäjää tiettyyn muottiin, vaan antaa herätteitä ja impulsseja siitä, millä eri tavoilla hankinnan voisi järjestää ja näin parantaa päätöksenteon laatua.

Hankinnan kohteen kuvaus

Hankinnan kohdetta kuvaavat määritelmät ja niihin mahdollisesti sisältyvät mahdolliset liitteet on esitettävä hankintailmoituksessa, tarjouspyynnössä, neuvottelukutsussa tai näiden liitteissä. Lisäksi niissä on vahvistettava tavaroilta, palveluilta tai rakennusurakoilta vaadittavat ominaisuudet. Kustannusarviotyökaluun hankinnan kohteen kuvauksen voi tiivistää esimerkiksi muutamaan lauseeseen, jotka kertovat hankinnan kohteesta olennaisimman.

Ostaja

Ostajalla tarkoitetaan tässä yhteydessä hankinta-asiantuntijaa tai henkilöä, joka vastaa hankinnasta tai tekee arviointia hankintaorganisaation nimissä.

Ostajaorganisaatio

Ostajaorganisaatiolla tarkoitetaan hankinnan toteuttavaa organisaatiota eli hankintayksikköä.

Yksikkö/alaorganisaatio

Yksiköllä tarkoitetaan ostajaorganisaation sisällä hankinnan toteuttavaa pienempää alaorganisaatiota.

Hankinnan ennakoitu arvo

Hankinnan ennakoitua arvoa laskettaessa perusteena on käytettävä suurinta maksettavaa kokonaiskorvausta ilman arvonlisäveroä. Arvioinnin on perustuttava ilmoittamisajankohdan tai muun hankintamenettelyn alkamisajankohdan arvoon. Arvoa laskettaessa on otettava huomioon myös hankinnan mahdolliset vaihtoehtoiset toteuttamistavat, ja hankintasopimukseen sisältyvät optio- ja pidennysehdot sekä ehdokkaille tai tarjoajille maksettavat palkkiot tai maksut. Hankinnan ennakoitun arvon mukaan määräytyy muun muassa hankinnassa noudatettava hankintamenettely ja sovellettavat säännökset.

Hankintamenettely

Hankintamenettely tarkoittaa menettelyä, jonka mukaisesti julkinen hankinta aloitetaan ja toteutetaan ja jonka puitteissa mahdolliset toimittajat voivat jättää tarjouksensa. Esimerkkejä hankintamenettelyistä ovat avoin, rajoitettu tai kilpailullinen neuvottelumennettely, innovaatiokumppanuus, suora hankinta ja suunnittelukilpailu.

Hankintamalli

Hankintamallilla tarkoitetaan tapaa tai konseptia toteuttaa hankinta. Hankintamallien vertailun avulla saatetaan löytää täysin uusi ja huomattavasti kustannustehokkaampi tapa toteuttaa hankinta tai sitten esimerkiksi varmistua siitä, että nykyinen hankintatapa on täysin ylivertainen verrattuna muihin vaihtoehtoihin.

Hallinnolliset kustannukset

Kustannusarviotyökaluun syötetään arvio hankintamallin hallinnollisista kustannuksista sekä hankinnan valmistelu- ja kilpailutusvaiheessa että sopimus- ja toimittajahallinnan vaiheessa. Hankinnan valmistelu- ja kilpailutusvaiheen kustannuksilla tarkoitetaan esimerkiksi markkinakartoituksen

kustannuksia ja hankinnan kohteen kuvaamiseen tarvittavan asiantuntija-avun kustannuksia. Sopimus- ja toimittajahallinnan kustannuksilla tarkoitetaan esimerkiksi tilaamisesta, laskujen määräästä, sopimusmuutoksista, sopimuksen seurannasta, mahdollisista reklamaatioista ja toimittajien velvoitteiden tarkastuksesta seuraavia kustannuksia.

Käyttätymisvaikutukset

Hankintamallin avulla voidaan saada aikaan hankinnan toteutumisen ohella erityisiä käyttätymisvaikutuksia. Esimerkiksi hankintamalli, joka edistää erityisellä tavalla joukkoliikennepalveluiden saatavuutta, voi vaikuttaa suoraan kuntalaisten liikkumistottumuksiin eli saada aikaan tietynlaista käyttätymistä. Tiheämpi bussiliikenne voi kannustaa ihmisiä käyttämään julkista liikennettä ja vähentämään yksityisautoilua.

Laaturiski

Laaturiskillä tarkoitetaan sellaista laadullista seikkaa, jonka toteutumatta jääminen aiheuttaa riskin. Merkittävintä laaturiskiä voi etsiä esimerkiksi pohtimalla, millaisia laadullisia vaatimuksia hankintaan liittyy.

Maksimikustannus

Maksimikustannuksilla tarkoitetaan suurinta mahdollista kustannusta, joka koituu hankinnan toteuttamisesta. Kustannus ovat suuremmat kuin perusskenaariossa. Laskelmissa on huomioitu vastaajan syötetyt varmuusprosentit.

Markkinakartoitus

Markkinakartoituksen avulla voidaan saada tietoa, joka auttaa hankinnan valmistelussa. Markkinakartoituksen voi tehdä useilla erilaisilla tavoilla, eikä sitä ole määritetty tyhjentävästi laissa.

Minimikustannus

Minimikustannuksilla tarkoitetaan pienintä mahdollista kustannusta, joka koituu hankinnan toteuttamisesta. Kustannus jäävät pienemmäksi kuin perusskenaariossa. Laskelmissa on huomioitu vastaajan syötetyt varmuusprosentit.

Peruskustannus

Peruskustannuksella tarkoitetaan kustannusta, joka on suurempi kuin minimikustannus mutta pienempi kuin maksimikustannus. Peruskustannusten laskelmissa varmuusprosenttia ei oteta huomioon, vaan kustannukset lasketaan ilman syötettyä prosenttia.

Ulkoisvaikutukset

Kustannusarviotyökalussa tarkastellaan hankinnasta aiheutuvia positiivisia ulkoisvaikutuksia, jotka tuovat säästöjä. Hankinnan ulkoisvaikutukset voivat näkyä yhteiskunnallisissa tavoitteissa ja liittyä esimerkiksi työllisyyteen, yrityksiin, markkinarakenteeseen, elinvoimaan, ekologiseen ja sosiaaliseen kestävyys.

Varautumisriski

Varautumisriskillä tarkoitetaan mahdollisia hankintaan liittyviä varautumisen näkökulmia. Onko kyseessä esimerkiksi yhteiskunnan toimivuuden kannalta elintärkeä palvelu, jonka toimittamisen katkeaminen aiheuttaa henkeen ja terveyteen kohdistuvan uhan?

Vastuullisuusriski

Vastuullisuusriskillä tarkoitetaan hankintaan liittyviä vastuullisuuden näkökulmia. Onko kyseessä hankinta, jossa esimerkiksi ekologisella vastuullisuudella, sosiaalisella vastuullisuudella tai taloudellisella vastuullisuudella on erityinen painoarvo?

2 Kustannusarviotyökalun käytön vaiheet

2.1 Perustiedot (vaihe 1)

Ensimmäisessä vaiheessa hankintayksikkö käynnistää hankinnan arvioinnin syöttämällä hankinnan perustiedot kustannusarviotyökaluun. Hankinnan nimeämisen jälkeen kuvataan hankinnan kohdetta. Hankinnan kohteen kuvauksen voi tiivistää muutamaan lauseeseen, jotka kertovat hankinnan kohteesta olennaisimman. Myös organisaation ja ostajan yhteystiedot syötetään *Perustiedot*-välilehdelle.

Huomioi Tallenna-painike

Tallenna-painiketta painamalla siirrytään toiselle välilehdelle (Kuva 1), jonka kautta käyttäjä pääsee joko kopioimaan tai lähettämään linkin annettuun sähköpostiositteeseen, jonka kautta käyttäjä voi palata myöhemmin jatkamaan työkalun käyttöä. Linkki aktivoituu uudestaan ja on taas voimassa seuraavat 30 päivää siitä, kun *Tallenna*-painiketta on painettu uudestaan.

Kustannusarviotyökaluun ei välttämättä pysty kopioimaan tekstiä kaikista lähteistä. Sen takia tekstit kannattaa kirjoittaa suoraan työkalun kenttiin. Virheilmoitus "Blocked by frontdoor" voi johtua esimerkiksi siitä, että työkaluun on yritetty liittää tekstiä jostakin toisesta lähteestä.

Lomake on tallennettu

Voit palata jatkamaan lomakkeen täyttämistä tästä linkistä: https://www.valtiokonttori.fi/hankinta-suomen-kustannusarviotyokalu/lomake/?gf_token=154162bdbe9541cdb28aa4b90c69a59b

Linkki vanhenee 30:ssä päivässä

Jos haluat linkin sähköpostitse, anna sähköpostiosoitteesi:

Email Address*

SEND LINK

Kuva1 Välilehti mistä voi kopioida linkin tai lähettää linkin annettuun sähköpostiositteeseen.

2.2 Arvo (vaihe 2)

Toisessa vaiheessa arvioidaan hankinnan ennakoitua arvoa. Hankintalain mukaan hankinnan ennakoitua arvoa laskettaessa perusteena on käytettävä suurinta maksettavaa kokonaiskorvausta ilman arvonlisäveroa. Arvioinnin on perustuttava ilmoittamisajankohdan tai muun

hankintamenettelyn alkamisajankohdan arvoon. Arvoa laskettaessa on huomioitava myös hankinnan mahdolliset vaihtoehtoiset toteuttamistavat, hankintasopimukseen sisältyvät optio- ja pidentyehdot sekä ehdokkaille tai tarjoajille maksettavat palkkiot tai maksut.

Kustannusarviotyökalussa arvioidaan aluksi, kuinka monta vuotta hankinta tulee aiheuttamaan kustannuksia. Seuraavaksi syötetään hankinnan ennakoitu arvo vuositasolla eli se summa, joka arvioidaan hankinnan kokonaisarvoksi. Kustannuksia pohdittaessa voidaan pohtia esimerkiksi sitä, että kuuluuko hankintaan hankinnan käynnistämisen vaihe, jolloin kustannukset saattavat painottua suuremmaksi ensimmäiselle vuodelle. Vai painottuvatko kustannukset tasaisesti jokaiselle vuodelle?

Kustannusarviotyökalussa on valmiina kentät neljälle ensimmäiselle vuodelle, joihin hankinnan arvioitu arvo voidaan jakaa. Jos hankinnan arvioitu arvo ei jakaudu näille kaikille neljälle vuodelle, voi loput vuosikentät jättää tyhjäksi. Jos hankinnan arvo jakautuu useammalle kuin neljälle vuodelle, työkaluun saa lisättyä kenttiä painamalla alareunasta *+Lisää vuosi* -painiketta.

Jos ennakoitujen kustannusten laskeminen tuntuu hankalalta hankinnan arvioidun arvon saamiseksi, on mahdollista tehdä markkinakartoitusta. Markkinakartoituksen avulla voidaan saada selville esimerkiksi yleinen hintataso, jota voidaan hyödyntää arviossa. Tämän lisäksi hankinnan kohteesta voidaan saada muuta hyödyllistä tietoa, joka auttaa hankinnan valmistelussa ja eri hankintamallien tunnistamisessa. Markkinakartoituksessa hankintayksikkö voi käyttää erilaisia keinoja ja muotoja. Markkinoiden kartoittamisen eri keinoihin voi tutustua lukemalla esimerkiksi [Julkisten hankintojen käsikirjaa](#).

2.3 Hankintamallit (vaihe 3)

Kolmannessa vaiheessa pohditaan vaihtoehtoisia tapoja toteuttaa hankinta eli vertaillaan erilaisia hankintamalleja. Hankintamallien vertailun avulla saatetaan löytää täysin uusi ja huomattavasti kustannustehokkaampi tapa toteuttaa hankinta. Vaihtoehtoisesti voidaan myös esimerkiksi varmistua siitä, että nykyinen hankintatapa on täysin ylivoimainen verrattuna muihin vaihtoehtoihin. Työkalun myöhemmissä vaiheissa vertaillaan vielä hankintamallien välisiä kustannuksia ja riskejä.

Etkö tiedä, mitkä voisivat olla vaihtoehtoisia tapoja toteuttaa hankinta?

Eri hankintamallien väliset erot voivat liittyä esimerkiksi:

- sopimuskauden pituuteen
- valittavien toimittajien määrään
- hankintojen jakamiseen
- hankintamenettelyyn
- hinnoittelumalliin
- laatuvertailuun
- optioihin
- sopimusehtoihin
- siihen, toteutetaanko itselle vai toteutetaanko yhteishankintana

Pohdittaessa vaihtoehtoisia hankintatapoja, voidaan kiinnittää huomiota esimerkiksi mahdolliseen aikaisempaan hankintakierrokseen. Jos aikaisemman sopimuskauden aikana on havaittu, että toimittajien suuri määrä aiheuttaa haasteita sopimuseurannalle, voi hankintamallien merkittävimmäksi eroavaisuudeksi ottaa toimittajien määrän. Jos sen lisäksi on havaittu, että pitkästä sopimuskaudesta seuraa haastavia neuvotteluja hinnanmuutosten osalta, voi toiseksi eroavaisuudeksi ottaa sopimuskauden pituuden.

Eri hankintamallivaihtoehtojen pohtiminen aloitetaan nimeämällä hankintamallit. Eri hankintamallien nimeämiselle ei ole tiettyä tapaa tai ohjeistusta. Sen takia tässä ohjeessa oleviin esimerkkitaulukoihin hankintamallit on nimetty eri tavoin.

Tämän jälkeen kuvataan hankintamallin olennaiset piirteet ja huomioidaan erityisesti se, miten malli eroaa muista työkalussa vertailtavista hankintamalleista. Lopuksi valitaan vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa sitä, miten hankintamalli poikkeaa muista vaihtoehdoista.

- Hankinta jakautuu useaan osaan
- Täysin uusi kilpailutustapa (esim. huutokauppa)
- Sopimuskauden poikkeuksellisen pitkä aika
- Valittavien toimittajien määrä on suuri
- Hinnoittelumalli on erityinen ja uusi
- Laadun merkitys on erityinen
- Käyttäytymisvaikutukset ovat erityisessä asemassa
- Hyvin lähellä nykyistä hankintamallia

VINKKI

Valmiita vastauksia ei tarvitse olla heti. Työkaluun syötetyt tiedot voidaan tallentaa ja palata takaisin myöhemmin, kun vaihtoehtoisia hankintamalleja pohdittu yhteistyössä esimerkiksi organisaation eri sidosryhmien kanssa. Tässä alla esitellään kaksi erilaista esimerkkiä työkalun *Hankintamallit*-kohdan täytöstä.

Taulukko 1 Esimerkki

Ensimmäinen esimerkki kuvaa IT-asiantuntijapalveluiden hankintaa. Hankintayksikkö tarvitsee IT-asiantuntijoita yksittäisiin projekteihin, joita voi olla 6–12 kappaletta vuodessa. Projektien koko vaihtelee merkittävästi.

Hankintamallin nimi Vaihtoehto 1	Hankintamallin nimi Vaihtoehto 2	Hankintamallin nimi Vaihtoehto 3
Kuvaus: Hankintamallissa jokainen yksittäinen projekti kilpailutetaan avoimella menettelyllä. Kilpailutukset vaativat resursseja.	Kuvaus: Hankintamallissa perustetaan puitejärjestely. Puitejärjestelystä tilaaminen perustuu etusijajärjestykseen. Riskinä voi olla se, että ensimmäinen toimittaja ottaa	Kuvaus: Hankintamallissa perustetaan dynaaminen hankintajärjestelmä (DPS). DPS:n sisällä kilpailutetaan IT-asiantuntijapalveluita. DPS:n sisällä tehtävissä

	tilauksia, vaikka ei pystyisi niitä toteuttamaan.	kilpailutuksissa ei tarvitse enää tarkastaa tarjoajien soveltuvuutta.
--	---	---

Taulukko 2 Esimerkki

Toisessa esimerkkinä on sosiaali- ja terveystalouteihin liittyvien tavaroiden hankinta. Hankintayksikkö pohtii erityisesti sitä, kuinka pitkällä sopimuskaudella hankinta kannattaa kilpailuttaa.

Hankintamallin nimi	Hankintamallin nimi	Hankintamallin nimi
Sopimuskausi 4 vuotta	Sopimuskausi 2 vuotta + optiot 1 vuosi + 1 vuosi	Sopimuskausi 1 vuosi
<p>Kuvaus:</p> <p>Hankintamallissa kilpailutetaan 48 kuukautta kestävä hankintasopimus. Sopimuksen keston takia tulee kiinnittää erityistä huomiota hinnanmuutosta koskeviin ehtoihin. Pitkästä sopimuskaudesta ei haluta seuraavan sitä, että hinnat ovat alusta alkaen kalliimmat kuin lyhyemmällä sopimuskaudella olisi.</p>	<p>Kuvaus:</p> <p>Hankintamallissa kilpailutetaan 24 kuukautta kestävä hankintasopimus niin, että hankintamallissa on mahdollisuus myös kahteen 12 kuukauden optioon. Mahdollisuus hinnanmuutokseen on luonnollista sitoa optiokauden alkuun. Jos sopimusta ei koeta toimivaksi, optioiden ansiosta on mahdollisuus kilpailuttaa uudelleen melko nopeastikin.</p>	<p>Kuvaus:</p> <p>Hankintamallissa kilpailutetaan 12 kuukautta kestävä hankintasopimus. Hinnanmuutosehtoihin ei tarvitse kiinnittää niin paljon huomiota kuin sopimuskauden ollessa pidempi. Sopimuksen kilpailuttaminen uudelleen 12 kuukauden välein vaatii resursseja.</p>

2.4 Kustannukset (vaiheet 4 ja 5)

Neljännessä ja viidennessä vaiheessa pohditaan hankinnan toteutukseen liittyviä kustannuksia koko hankintaprosessin osalta. Vaiheissa arvioidaan ja pohditaan hankintamallien kustannuseroja. Hankinnan toteutukseen liittyviä arvioitavia kustannuksia tässä työkalussa ovat hallinnolliset kustannukset, saapuvien tarjousten määrät (ks. 2.4.2.), hinta tarjouskilpailussa, budjetissa pysymisen todennäköisyys ja ulkoisvaikutukset. Kustannuksia saattaa olla vaikea arvioida. Siksi on suotavaa, että jokainen organisaatio pohtii ja ohjeistaa oman toimintansa näkökulmasta sen, miten nämä kustannukset tulisi laskea ja huomioida tässä työkalussa. Muutama esimerkki kustannusten laskennasta löytyy seuraavasta luvusta 2.4.1.

2.4.1 Hallinnolliset kustannukset

Aluksi tarkastellaan hallinnollisten kustannusten vaihtelua eri hankintamalleissa. Kustannusarvio-työkaluun syötetään arvio hankintamallin hallinnollisista kustannuksista sekä hankinnan valmistelu- ja kilpailutusvaiheessa että sopimus- ja toimittajahallinnan vaiheessa.

Hankinnan valmistelu- ja kilpailutusvaiheen kustannukset

Hankinnan valmistelu- ja kilpailutusvaiheen kustannuksilla tarkoitetaan esimerkiksi markkinakartoituksen kustannuksia, hankinnan kohteen kuvaamiseen tarvittavan asiantuntija-avun kustannuksia ja muiden hankinnan valmistelu- ja kilpailutusvaiheeseen osallistuvien henkilöiden työpanoksesta syntyviä kustannuksia. Kannattaa pohtia, mistä hankinnan valmistelu- ja kilpailutusvaiheen kustannukset muodostuvat oman organisaation kohdalla.

Hankinnan valmistelu- ja kilpailutusvaiheen kustannuksia voidaan arvioida tarkemmin sen perusteella, kuinka paljon työtunteja esimerkiksi työkuukausina yhdeltä hankinta-asiantuntijalla kului hankinnan koko valmistelu- ja kilpailutusvaiheen läpiviemiseen. Todellisuudessa hankintaan osallistuu useampi henkilö, mutta kustannus voidaan arvioida siirtämällä koko työmäärä yhdelle henkilölle ja laskemalla se kuukausipalkkaan perustuen. Kustannuksissa kannattaa huomioida lisäksi todennäköisyys siitä, että matkan varrella tapahtuu mahdollisia muutoksia. Esimerkiksi jos hankintayksikön aiempaan tietoon ja kokemukseen perustuen arvioidaan, että muutoksia tulee tapahtumaan suurella todennäköisyydellä, kustannuksiin sisällytetään enemmän työtunteja.

VINKKI

Hankinta-asiantuntijan keskimääräinen kuukausipalkka on Tilastokeskuksen ja Duunitorin palkkatietojen mukaan 3769 €/kk. Kuntasektorilla palkka on 3547 €/kk, valtiolla 4199 €/kk ja yksityisellä sektorilla 3915 €/kk. Kustannuksissa tulee huomioida organisaatiolle aiheutuva kustannus, jolloin asiantuntijan palkka lasketaan 1,5-kertaisena palkan sivukulujen huomioimiseksi.

Esimerkki

Arvioidaan, että valmistelu- ja kilpailutusvaiheessa ei tapahdu muutoksia juuri lainkaan ja hankinta on tavanomainen. $1 \text{ kk} * 3769 \text{ €/kk} * 1,5 = 5653,5 \text{ €}$

Esimerkki

Arvioidaan, että valmistelu- ja kilpailutusvaiheessa tapahtuu muutoksia jonkin verran ja hankinnan luonne vaatii laajan markkinakartoituksen tekemisen. $4 \text{ kk} * 3769 \text{ €/kk} * 1,5 = 22614 \text{ €}$

Esimerkki

Arvioidaan, että valmistelu- ja kilpailutusvaiheessa tapahtuu paljon muutoksia ja hankinta on laajuudeltaan erityisen suuri sekä tavanomaisesta poikkeava. $12 \text{ kk} * 3769 \text{ €/kk} * 1,5 = 67842 \text{ €}$

Sopimus- ja toimittajahallinnan kustannukset

Sopimus- ja toimittajahallinnan kustannuksilla tarkoitetaan esimerkiksi tilaamisesta, laskujen määrästä, sopimusmuutoksista, sopimuksen seurannasta, mahdollisista reklamaatioista ja toimittajien veloitteiden tarkastuksesta seuraavia kustannuksia. Hallinnollisia kustannuksia mietittäessä on tärkeää huomioida kaikki prosessin vaiheet. Myös sopimus- ja toimittajahallinnan kustannuksia voidaan arvioida sen perusteella, kuinka paljon työtunteja esimerkiksi työkuukausina yhdeltä hankinta-asiantuntijalla kului hankinnan sopimus- ja toimittajahallintaan.

VINKKI

Hankinta-asiantuntijan keskimääräinen kuukausipalkka on Tilastokeskuksen ja Duunitorin palkkatietojen mukaan 3769 €/kk. Kuntasektorilla palkka on 3547 €/kk, valtiolla 4199 €/kk ja yksityisellä sektorilla 3915 €/kk. Kustannuksissa tulee huomioida organisaatiolle aiheutuva kustannus, jolloin asiantuntijan palkka lasketaan 1,5-kertaisena palkan sivukulujen huomioimiseksi.

Esimerkki

Kuntotutkimuspalvelua hankitaan hankintamallissa 10 tilauksella yhdeltä toimittajalta. Arvioidaan, että vuodessa tilaamiseen kuluu 30 tuntia, laskutukseen 20 tuntia, sopimusmuutoksiin 10 tuntia, seurantaan 48 tuntia ja reklamaatioihin 10 tuntia. Vuodessa sopimus- ja toimittajahallintaan kuluu yhteensä 118 tuntia.

Oletetaan, että työntekijällä on keskimäärin 22 työpäivää kuukaudessa ja yhden päivän työtuntien määrä on 7,5 h. Työtunteja olisi siten kuukaudessa yhteensä $22 * 7,5 \text{ h} = 165 \text{ h}$.

Jaetaan palkkatietojen mukainen kuukausipalkka tuntimäärällä 165 h, niin saadaan tuntihinta: Keskimääräinen hankinta-asiantuntijan tuntipalkka olisi $3769 \text{ €} / 165 \text{ h} \approx 22,84 \text{ €/h}$.

Palkkakustannukset kerrotaan kertoimella 1,5 sivukulujen huomioimiseksi. Sopimus- ja toimittajahallinnan kustannukset ovat silloin $118 \text{ h} * 22,84 \text{ €/h} * 1,5 \approx 4043 \text{ €}$.

Esimerkki

Kuntotutkimuspalvelua hankitaan hankintamallissa kolmelta toimittajalta etusijajärjestyksen perusteella 10 tilauksella vuodessa. Arvioidaan, että vuodessa tilaamiseen kuluu 40 tuntia, laskutukseen 20 tuntia, sopimusmuutoksiin 22 tuntia, seurantaan 68 tuntia ja reklamaatioihin 15 tuntia. Vuodessa sopimus- ja toimittajahallintaan kuluu yhteensä 165 tuntia.

Oletetaan, että työntekijällä on keskimäärin 22 työpäivää kuukaudessa ja yhden päivän työtuntien määrä on 7,5 h. Työtunteja olisi siten kuukaudessa yhteensä $22 * 7,5 \text{ h} = 165 \text{ h}$.

Jaetaan palkkatietojen mukainen kuukausipalkka tuntimäärällä 165 h, niin saadaan tuntihinta: Keskimääräinen hankinta-asiantuntijan tuntipalkka olisi $3769 \text{ €} / 165 \text{ h} \approx 22,84 \text{ €/h}$.

Palkkakustannukset kerrotaan kertoimella 1,5 sivukulujen huomioimiseksi. Sopimus- ja toimittajahallinnan kustannukset ovat silloin $165 \text{ h} * 22,84 \text{ €/h} * 1,5 \approx 5653 \text{ €}$.

2.4.2 Tarjousten määrä

Seuraavaksi tarkastellaan tarjousten määrää eri vaihtoehtoisissa. Tarjousten määrä voi vaikuttaa tarjousten hintoihin. Jos tarjouksia saadaan paljon, syntyy enemmän kilpailua, jolloin tarjotut hinnat ovat usein matalampia.

Lisäksi arvioidaan vastauksen varmuus (100 % täysin varma, 10 % erittäin epävarma). Varmuusarviointi auttaa kustannusarviotyökalua luomaan paremman kustannuslaskelman. Mitä varmempi vastaaja on vastauksestaan, sitä lähempänä minimi- ja maksimilaskelmat ovat toisiaan. Vastavasti mitä epävarmempi vastaaja on vastauksestaan, sitä suurempi hajonta kustannuslaskelmassa on eli minimi- ja maksimilaskelmat ovat kauempana toisistaan.

Jos tarjousten määrän ennakointi tuntuu haastavalta, voidaan hyödyntää markkinakartoitusta potentiaalisten tarjoajien määrän kartoittamiseksi. Markkinakartoituksesta voi lukea tarkemmin esimerkiksi [Julkisten hankintojen käsikirjasta](#).

Esimerkki

Tunnistetut hankintamallit eroavat toisistaan muun ohella sopimuskauden pituuden osalta. Ensimmäisessä hankintamallissa sopimuskausi on lyhyt, minkä ennakoidaan toimialalla tarkoittavat enemmän kiinnostuneita tarjoajia. Tarjousten määrän arvioidaan olevan 5 tai enemmän.

Toisessa hankintamallissa sopimuskausi on pidempi, minkä ennakoidaan toimialalla tarkoittavan vähemmän kiinnostuneita tarjoajia. Tarjousten määrän arvioidaan olevan 2. Kolmannessa hankintamallissa sopimuskausi on lyhyt, mutta käytössä on tilaajan optio. Tilaaja päättää yksin option käytöstä, joten toimittajan tulee varautua yhtä pitkään sopimuskauteen kuin hankintamallissa 2.

Tarjousten määrän arvioidaan olevan 2. Tehdyistä arvioista ollaan melko varmoja, joten kaikkien arvioiden kohdalla varmuusprosentiksi asetetaan 70 prosenttia.

2.4.3 Hinnat tarjouskilpailussa

Tarjousten määrän arvioinnin jälkeen arvioidaan tarjottujen hintojen tasoa eri hankintamalleissa suhteessa hankinnan ennakoituun arvoon. Tarjottujen hintojen voidaan arvioida kasvavan (esim. +3 %) tai laskevan (esim. -5 %) suhteessa ennakoituun. Merkitse 0, jos arvio on, että hankintamallilla ei ole vaikutusta tarjottuihin hintoihin suhteessa ennakoituun. Asteikossa +12 ilmaisee suurinta mahdollista ja -12 pienintä mahdollista hintojen muutosta. Jos hintojen arvioidaan kasvavan vähän (esim. +3 %), voi olla hyvä merkitä tähän arvo hieman 0 yläpuolelta esimerkiksi arvo +5.

Lisäksi tulee määritellä, kuinka varmana vastausta pidetään (100 % täysin varma, 10 % erittäin epävarma).

Esimerkki

Tunnistetut hankintamallit eroavat toisistaan muun muassa tarjousten vertailun osalta. Ensimmäisessä hankintamallissa vertaillaan ainoastaan hintaa. Hinnan arvioidaan tarjouskilpailussa valitun vertailutavan seurauksena laskevan hieman suhteessa ennakoituun, joten annetulta asteikolta valitaan arvo -5. Arviosta ei olla kovinkaan varmoja, joten varmuusprosentiksi asetetaan 20 prosenttia. Toisessa ja kolmannessa hankintamallissa painotetaan laatua samalla tavoin ja hinnan arvioidaan laadun painottamisen seurauksena kasvavan hieman. Annetulta asteikolta valitaan arvo +8. Arviosta ollaan melko varmoja, joten varmuusprosentiksi asetetaan 70 prosenttia.

2.4.4 Budjetissa pysyminen sopimuskaudella

Seuraavaksi arvioidaan jokaisen hankintamallin osalta sitä, kuinka hyvin sopimuskaudella tullaan pysymään budjetissa. Laskennallisesti tämä tarkoittaa arviota sopimuskaudelle asetetun hankinnan ennakoitun arvon pysyvyydestä; miten ennakoitun hankinnan arvo saattaa muuttua sopimuskaudella. Kustannukset voivat kasvaa (esim. +5 %) tai laskea (esim. -9 %) suhteessa ennakoituun. Lisäksi tulee määritellä, kuinka varmana vastausta pidetään (100 % täysin varma, 10 % erittäin epävarma).

Esimerkki

Hankintayksikkö on hankkimassa pitkäkestoiseen rakennusprojektiin yhtä tai useampaa tavarantoimittajaa. Ensimmäinen hankintamalli eroaa muista hankintamalleista siten, että rakennusprojektiin valitaan vain yksi tavarantoimittaja. Yhden tavarantoimittajan seurauksena arvioidaan, että sopimuskaudella hinnat tulevat nousemaan hieman suhteessa ennakoituun. Annetulta asteikolta valitaan arvo +5. Arviosta ollaan melko varmoja, joten varmuusprosentiksi asetetaan 70 prosenttia. Kahdessa muussa hankintamallissa valitaan ensisijainen ja toissijainen tavarantoimittaja ja arvioidaan, että sopimuskaudella hinnat eivät tule muuttumaan suhteessa ennakoituun. Arviosta ollaan todella varmoja, joten varmuusprosentiksi asetetaan 90 prosenttia.

2.4.5 Ulkoisvaikutuksista aiheutuvat säästöt

Seuraavaksi pohditaan hankinnasta mahdollisesti aiheutuvia positiivisia ulkoisvaikutuksia, jotka voivat tuottaa säästöjä. Jos säästöjä synnyttäviä ulkoisvaikutuksia tunnistetaan, kuvataan niistä merkittävien kustannusarviotyökaluun. Työkalussa tulee pohtia myös sitä, miten ulkoisvaikutuksen kustannussäästö saattaa vaihdella eri hankintamalleissa.

Lisäksi määritellään, kuinka varmana vastausta pidetään (100 % täysin varma, 10 % erittäin epävarma). Jos säästöjä synnyttäviä ulkoisvaikutuksia ei tunnisteta, voidaan tämä kohta ohittaa ja siirtyä työkalussa eteenpäin.

Esimerkki

Hankitut laadukkaat ennaltaehkäisevät palvelut voivat vähentää sairaanhoidon kustannuksia.

Esimerkki

Laadukkaat työllisyyttä edistävät palvelut voivat vähentää etuusmenoja, kuten asumistukia tai työtömyysetuuksia.

2.5 Riskit (vaiheet 6 ja 7)

[Julkisten hankintojen käsikirjan](#) mukaan hankintojen valmistelussa on syytä kartoittaa hankinnan tekemiseen sekä tuotteen tai palvelun tuotantoon tai urakan toteuttamiseen liittyviä riskejä erityisesti silloin, kun tehdään laajoja hankintoja. Erityisen tärkeää tämä silloin, kun hankitaan yhteiskunnan toiminnan kannalta elintärkeitä palveluja (ks. sivu 14). Kustannusarviotyökalussa riskeihin liittyvät vaiheet 6 ja 7 on myös mahdollista ohittaa, jos hankintaan ei tunnisteta riskejä. Suosittelemme kuitenkin pohtimaan hankinnan riskejä esimerkiksi yhteistyössä organisaation eri sidosryhmien kanssa, jotta riskejä tulisi arvioitua ja pohdittua mahdollisimman monesta eri näkökulmasta.

Työkalussa riskien toteutumista arvioidaan asteikolla 1–5, epätodennäköisestä erittäin todennäköiseen, ja riskin vakavuutta asteikolla 1–5, ei vakava–erittäin vakava.

2.5.1 Laaturiskin arviointi

Kuudennessa vaiheessa pohditaan hankinnan laaturiskejä. Laaturiskillä tarkoitetaan sellaista laadullista seikkaa, jonka toteutumatta jääminen aiheuttaa riskin. Erilaisia laaturiskejä tai kaikkein merkittävimmän laaturiskin saattaa tunnistaa miettimällä, mitä laadullisia vaatimuksia hankintaan liittyy. Merkittävin laaturiski voi olla kuvattu yksityiskohtaisesti tai suuripiirteisemmin. Merkittävimmän laaturiskin määrittelyn jälkeen arvioidaan, kuinka vakava tämä riski on. Sen jälkeen arvioidaan vielä, kuinka todennäköisesti riski tulee toteutumaan kussakin hankintamallissa.

Taulukko 3 Esimerkki

Esimerkissä kyseessä on siivouspalveluiden hankinta, joka toteutetaan puitejärjestelynä. Puitejärjestelyn sisältä tilataan etusijajärjestyksen mukaan. Hankintayksikkö arvioi kolmea hankintamallia, jotka eroavat toisistaan sen osalta, miten kokonaistaloudellisesti edullisin tarjous valitaan.

Hankintamallissa ”Käänteinen kilpailutus” riski heikolle laadulle ei ole kovin suuri, sillä tarjoajat kilpailevat todennäköisesti vain laadulla, kun hintaraja on jo lukittu. Tästä syystä kyseinen hankintamalli kannustaa kehittämään aina vain parempaa laatutasoa.

Hankintamallissa ”Hintakilpailu niin, että soveltuvuusvaatimuksilla taataan palvelun riittävä laatu” suljetaan pois ne tarjoukset, jotka eivät täytä vaadittua laatutasoa. Laaturiskin toteutuminen ei ole todennäköistä. Hankintamallista seuraa se, että soveltuvuusvaatimuksilla määritettyä laatutasoa korkeammasta laatutasosta ei palkita.

Hankintamallissa ”Hinta-laatu kilpailu” vertailuperusteiden asettamisessa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että hinnan ja laadun pisteytys painotetaan oikein, jotta saadaan korkealaatuista palvelua. On mahdollista, että laadun vertailuperusteista huolimatta hinta painottuu ja ratkaisee kilpailun.

Merkittävin laaturiski: Siivouspalveluiden laatutaso vaihtelee, jolloin palvelu ei välttämättä ole aina korkealaatuista.

Laaturiskin todennäköisyystaso: 3

Hankintamallin nimi	Hankintamallin nimi	Hankintamallin nimi
Käänteinen kilpailutus	Hintakilpailu niin, että soveltuvuusvaatimuksilla taataan palvelun riittävä laatu	Hinta-laatu kilpailu
Kuinka todennäköistä tämän laaturiskin toteutuminen on?	Kuinka todennäköistä tämän laaturiskin toteutuminen on?	Kuinka todennäköistä tämän laaturiskin toteutuminen on?
1 epätodennäköistä	1 epätodennäköistä	3 taso

2.5.2 Varautumisriskin arviointi

Kuudennessa vaiheessa tarkastellaan myös hankinnan merkittävintä varautumisriskiä. Arvioinnin onnistumisen kannalta on aluksi tärkeää tunnistaa, millaisia varautumiseen liittyviä riskejä hankintaan yleisesti liittyy. Onko kyseessä esimerkiksi yhteiskunnan toimivuuden kannalta elintärkeä palvelu, jonka toimittamisen katkeaminen aiheuttaa henkeen ja terveyteen kohdistuvan uhan?

[Julkisten hankintojen käsikirjan](#) mukaan yhteiskunnan toiminnan kannalta elintärkeitä palveluja ovat:

- kiireellinen ensihoito
- vaativa erikoissairaanhoido
- lääkkeiden ja lääkintatarvikkeiden jakelu
- ruokapalvelut (päiväkodit, hoitolaitokset ym.)
- perusterveydenhuolto ja sosiaalitoimi (ml. sosiaali- ja kriisipäivystys)
- varhaiskasvatus
- perusopetus

- julkinen liikenne
- liikenneinfran ylläpito
- energiahuolto
- tieto- ja viestijärjestelmät
- vesihuolto
- rahti- ja matkustajasatamat
- lentokenttätoiminta Helsinki-Vantaalla
- jätehuolto
- päivittäistavara huolto
- polttoainejakelu

Kustannusarviotyökaluun kuvataan tunnistettu merkittävin varautumisriski. Merkittävimmän varautumisriskin määrittelyn jälkeen arvioidaan, kuinka vakava tämä riski on asteikolla 1–5, ei vakava – erittäin vakava. Sen jälkeen arvioidaan vielä asteikolla 1–5, ei todennäköistä – erittäin todennäköistä, kuinka todennäköisesti riski tulee toteutumaan kussakin hankintamallissa. Toisin sanoen lähdetään pohtimaan sitä, onko toisessa hankintamallissa tunnistettu merkittävin varautumiseen liittyvä riski pienempi kuin toisessa.

2.5.3 Vastuullisuusriskin arviointi

Seitsemännessä vaiheessa määritellään hankinnan merkittävin vastuullisuusriski ja se, kuinka vakava tämä vastuullisuusriski on asteikolla 1–5, ei vakava – erittäin vakava. Onko kyseessä esimerkiksi hankinta, jolla on negatiivisia vaikutuksia ilmastoon tai luonnonvaroihin? Merkittävimmän vastuullisuusriskin määrittelyn jälkeen arvioidaan vielä asteikolla 1–5, ei todennäköistä – erittäin todennäköistä, kuinka todennäköisesti riski tulee toteutumaan kussakin hankintamallissa.

Taulukko 4 Esimerkki

Esimerkissä kyseessä on kannettavien tietokoneiden hankinta. Alla on esimerkkejä eri hankintamalleista.

Malli A: Tarjoajat kilpailevat yksin hinnalla, jolloin tietokoneiden pitkästä käyttöajasta tulee varmistua vähimmäisvaatimusten avulla.

Malli B: Tarjoajat kilpailevat hinnalla ja laadulla. Pitkän käyttöajan tärkeyttä hankintayksikölle korostetaan sillä, että vähimmäisvaatimuksen ylittävästä käyttöajasta koskevasta lupauksesta saa lisäpisteitä.

Malli C: Tietokoneet hankitaan leasingrahoituksella, jolloin myös rahoittajan intressissä on tietokoneiden pitkä käyttöaika.

Merkittävin vastuullisuusriski: Tietokoneiden käyttöaika on lyhyt.

Vastuullisuusriskin vakavuustaso: 4

Hankintamallin nimi	Hankintamallin nimi	Hankintamallin nimi
Malli A	Malli B	Malli C
Kuinka todennäköistä tämän vastuullisuusriskin toteutuminen on?	Kuinka todennäköistä tämän vastuullisuusriskin toteutuminen on?	Kuinka todennäköistä tämän vastuullisuusriskin toteutuminen on?
Taso 4	Taso 3	Taso 2

2.5.4 Hankintaosaamisen arviointi

Seitsemännessä vaiheessa arvioidaan vielä hankintaosaamisen tarvetta eri hankintamalleissa. Hankintaosaamisen tarve vaihtelee hankintamallin mukaan. Resursoinnin kannalta hankinnanosaamisen arviointi on tärkeä tehdä myös kustannusten näkökulmasta.

Hankintaosaamista voi pohtia esimerkiksi hankintamallissa käytettävän hankintamenettelyn kautta. Tarvitaanko osaamista valitun hankintamenettelyn läpiviemiseksi ja menettelyn tunteudesta? Vaaditaanko vankkaa hankintaosaamista markkinavuoropuheluiden järjestämisissä, jotta vuoropuheluista saadaan kaikki oleellinen ja tärkeä tieto hankinnan valmistelua varten? Alle on listattuna osaamisen arviointiin liittyviä seikkoja, joita kannattaa yhdessä pohtia.

[Julkisten hankintojen käsikirjan](#) mukaan hankinnat ovat osaamisprosessi, joka edellyttää yleisen hankintoihin liittyvän osaamisen lisäksi osaamista hankinnan valmistelusta, hankintamenettelyistä sekä sopimus- ja toimittajahallinnasta. Varsinaista hankintaosaamista tukee hankintatoimen tehtävissä toimivien henkilökohtaiset valmiudet, vuorovaikutustaidot ja organisatoriset taidot. Osaamiset ja valmiudet on syytä ottaa huomioon hankintatoimintaa organisoitaessa ja pyrkiä kohti ammattimaisuutta ja osaamista tukevaa organisaatiomallia. Hankintaosaamista tarvitaan läpi koko organisaation, eikä hankintoja tule nähdä erillisenä tukitoimintona.

2.6 Laskelmat 1/2 ja 2/2 (vaiheet 8 ja 9)

Vaiheissa 8 ja 9 kustannusarviotyökalu luo kustannuslaskelmat kustannusarviotyökaluun syötetyistä tiedoista.

Kahdeksannessa vaiheessa kustannusarviotyökalu toteuttaa kaksi kustannuskaaviota, jotka ilmaisevat kolmen hankintamallin peruskustannusten skenaariot samassa kaaviossa vertailun helpottamiseksi.

Ensimmäisessä kustannuskaaviossa vertaillaan hankintamallien ostobudjetin peruskustannusten skenaarioita ja niiden välisiä eroja. Ostobudjetti muodostuu, kun kustannuksiin on laskettu hinta tarjousvaiheessa, tarjousten määrän vaikutus hintaan ja sopimuskauden aikainen hintakehitys. Toinen kustannuskaavio lisää edellä oleviin hallinnolliset kustannukset ja ulkoisvaikutusten kautta tulevat ennakoituvat säästöt.

Myös toinen kustannuskaavio vertailee hankintamallien peruskustannusten skenaarioita yhdellä kaaviolla. Toinen kustannuskaavio lisää edellä oleviin mukaan hallinnolliset kustannukset ja ulkoisvaikutusten kautta tulevat mahdolliset ennakoituvat säästöt.

Yhdeksännessä vaiheessa kustannusarviotyökalu toteuttaa jokaiselle hankintamallille kaksi eri kustannuskaaviota, jotka näkyvät työkalussa peräkkäisinä kaavioina. Kaavioiden vaakakseli ilmaisee vuodet ja pystyakseli kustannukset euroissa.

Ensimmäinen kustannuskaavio ilmaisee hankinnan niin sanotun ”ostobudjetin”. Se muodostuu, kun kustannuksiin on laskettu hinta tarjousvaiheessa, tarjousten määrän vaikutus hintaan ja sopimuskaudenaikainen hintakehitys.

Toinen kustannuskaavio lisää edellä oleviin mukaan hallinnolliset kustannukset ja ulkoisvaikutusten kautta tulevat mahdolliset ennakoitavat säästöt.

Jokaisessa kaaviossa on kolme viivaa, jotka näyttävät maksimi-, perus- ja minimikustannukset vuodessa. Maksimi-, perus- ja minimikustannusten skenaariot eroavat toisistaan siten, että ne ottavat syötettyjen lukujen varmuusprosentin huomioon eri tavoin. Esimerkiksi jos vastaaja valitsee, että vastauksesta on 70 prosentin varmuus, silloin epävarmuus vastauksesta on 30 prosenttia.

Peruskustannuksessa varmuusprosenttia ei oteta huomioon, vaan kustannukset lasketaan ilman syötettyä prosenttia.

Maksimikustannukset kertovat kustannukset niin sanotusti pahimmassa tapauksessa eli varmuusprosentti aiheuttaa korkeammat kustannukset kuin perusskenaariossa.

Minimikustannukset taas kertovat kustannukset niin sanotusti parhaimmalla tapauksella eli varmuusprosentin avulla arvioidaan kustannuksia vähemmän kuin perusskenaariossa. Alla olevissa esimerkeissä selvitetään tarkemmin, miten vastaajan valitsemaa varmuusprosenttia käytetään laskennassa.

Yhdeksännessä vaiheessa näkyvät kustannuskaaviot ilmaisevat eri hankintamallien peruskustannusten skenaariot. Ensimmäinen kustannuskaavio ilmaisee eri hankintamallien niin sanotun ostobudjetin, joka muodostuu, kun kustannuksiin on laskettu hinta tarjousvaiheessa, tarjousten määrän vaikutus hintaan sekä sopimuskauden aikainen hintakehitys.

Toinen kustannuskaavio lisää edellä oleviin hallinnolliset kustannukset sekä ulkoisvaikutusten kautta tulevat ennakoitavat säästöt.

TÄRKEÄÄ

Kustannuslaskelmat eivät ole tarkkoja ennusteita hankinnan kustannuksista. Ne ovat skenaariolaskelmia, jotka perustuvat todennäköisyyksiin niiden tietojen pohjalta, joita laskelmaa tehdessä on ollut käytössä.

Alla olevissa esimerkeissä pyritään avaamaan tarkemmin laskentamallin ensimmäisen vaiheen logiikka, jossa kustannuksiin lasketaan hankinnan arvoon suhteutettu tarjouksen hinta.

Tässä laskennan vaiheessa tulokseen vaikuttavat *Hankinnan arvo*, *Syötetty prosentti* hinnan suhteesta ennakoituun arvoon, sekä *varmuusprosentti* eli kuinka varma tästä syötetystä luvusta on 10 prosentin ja 100 prosentin väliltä.

ESIMERKKI 1: hinnaksi suhteessa ennakoituun arvoon on syötetty +10 %:

- Perusskenaariossa kustannuksia tulee seuraavasti: hankinnan arvoon lisätään 10 %

Minimi ja maksimi käyttäytyvät seuraavasti:

Skenaario 1. Vastaajan varmuus asiasta on hyvin suuri, syötetty 90 % varmuus:

- Jos vastaaja on 90 prosenttisesti varma siitä, että vastaus pitää paikkansa, vastauksen epävarmuus on 10 prosenttia. Tällöin pahimmassa tapauksessa (**maksimikustannukset**) kustannusten lisäys on **11 prosenttia**, joka saadaan hintaprosentista 10 prosenttia ja sen päälle laskettavasta lisäkustannuksesta epävarmuuden verran: $10 \% * 10 \% = 1 \%$
- Minimikustannus (kustannus jää pienemmäksi kuin perusskenaariossa eli kustannukset parhaimmassa tapauksessa) laskee kustannuksen sen mukaisesti, mikä on vastaajan varmuus asiasta. Tässä esimerkissä vastaaja on 90 prosenttisesti varma siitä, että hankinnan hinta on +10 prosenttia suhteessa ennakoituun arvoon. Silloin kustannuksia lasketaan +10 prosentista 90 prosentin varmuuden verran: $10 \% * 90 \% = 9 \%$
- **Mitä varmempi vastauksestaan on, sitä lähemmäksi peruskäyrää eli toisiaan minimi- ja maksimikäyrät siirtyvät, kunnes käyrät ovat samat 100 prosentin varmuudella.**

Skenaario 2. Vastaajan varmuus asiasta on hyvin pieni, syötetty 10 % varmuus:

- Jos vastaaja on 10 prosenttisesti varma siitä, että vastaus pitää paikkansa, vastauksen epävarmuus on 90 prosenttia. Tällöin pahimmassa tapauksessa (maksimikustannukset) kustannusten lisäys on **19 prosenttia**, joka saadaan hintaprosentista 10 prosenttia ja sen päälle lasketusta lisäkustannuksista epävarmuuden verran: $10 \% * 90 \% = 9 \%$
- Vähintäänkin (minimitapaus) kustannuksia tulee sen verran kuin olen varma asiasta, eli 10 prosentista 10 prosentin varmuuden verran: $10 \% * 10 \% = 1 \%$
- **Mitä epävarmempi vastaaja on vastauksestaan, sitä kauempana minimi- ja maksimikäyrät ovat toisistaan ja peruskäyrästä.**

ESIMERKKI 2: Hankinnan hinta suhteessa ennakoituun arvoon onkin miinusmerkkinen -10 %

- Perusrivillä kustannuksia tulee seuraavasti: hankinnan arvosta vähennetään -10 %

Minimi ja maksimi käyttäytyvät seuraavasti:

Skenaario 1. Vastaajan varmuus asiasta on hyvin suuri, syötetty 90 % varmuus:

- Jos vastaaja on 90 prosenttisesti varma siitä, että vastaus pitää paikkansa, niin vastaaja on silloin 10 prosenttisesti epävarma vastauksestaan. Tällöin *parhaimmassa tapauksessa* (**minimikustannukset** eli joutuu maksamaan vähiten) kustannusten vähennys on vielä suurempi kuin perus -10 %, eli **-11 %**, joka saadaan hintaprosentista -10 %, ja sen päälle lasketaan lisävähennys epävarmuuden verran: $-10 \% * 10 \% = -1 \%$
- Huonoimmillaan (**maksimikustannus** eli kustannus jää korkeammaksi) kustannus vähenee vain sen verran kuin vastaaja on varma asiasta eli -10 prosentista 90 prosentin varmuuden verran: $-10 \% * 90 \% = -9 \%$
- **Mitä varmempi vastauksestaan on, sitä lähemmäksi peruskäyrää eli toisiaan minimi- ja maksimikäyrät siirtyvät, kunnes 100 prosentin varmuudella käyrät ovat samat.**

Skenaario 2. Vastaajan varmuus asiasta on hyvin pieni, syötetty 10 % varmuus:

- Jos vastaaja on 10 prosenttisesti varma siitä, että vastaus pitää paikkansa, niin vastaaja on silloin 90 prosenttisesti epävarma vastauksestaan. Tällöin *parhaimmassa kuviteltavassa tapauksessa* (**minimikustannukset** eli joutuu maksamaan vähiten) kustannusten vähennys on **-19 prosenttia**, joka saadaan hintaprosentista -10 prosenttia ja sen päälle lasketusta lisävähennyksestä epävarmuuden verran: $-10 \% * 90 \% = -9 \%$
- Huonoimmillaan (**maksimikustannus** eli kustannus jää korkeammaksi) kustannus vähenee vain sen verran kuin vastaaja on varma vastauksestaan eli -10 prosentista 10 prosentin varmuuden verran: $-10 \% * 10 \% = -1 \%$
- **Mitä epävarmempi vastauksestaan on, sitä kauempana minimi- ja maksimikäyrät ovat toisistaan ja peruskäyrästä.**

2.7 Yhteenveto (vaihe 10)

Viimeisestä vaiheesta löytyy yhteenveto eri hankintamalleista. Tarkoituksena on, että kustannusarviotyökalun käytön aikana kerrytetty tietopohja auttaa ymmärtämään eri vaihtoehtojen välisiä eroja ja auttaa organisaatiota valitsemaan organisaation tarpeisiin parhaiten sopivan hankintamallin.

Hankintamallia valittaessa kannattaa kiinnittää huomiota ainakin seuraaviin näkökulmiin:

- Kuinka merkittävä tavoite hankinnalle on kustannussäästöjen syntyminen? Jos hankinnan ensisijainen tavoite on esimerkiksi saavuttaa kustannussäästöjä, kannattaa ensisijaisesti kiinnittää huomiota siihen, mikä hankintamalleista tarjoaa suurimman kustannussäästön.
- Onko kustannusarviotyökalun käytön aikana havaittu erityisiä riskienhallinnan näkökulmia, jotka tulisi huomioida hankintamallia valittaessa?
- Onko organisaatiolla kykyä ja osaamista tehdä esimerkiksi hankintamallin vaatimaa laajaa markkinavuoropuhelua tai pyörittää dynaamisen hankintajärjestelmän sisäisiä kilpailutuksia. Voidaan myös kysyä, onko organisaation mahdollista hankkia tarvittavaa osaamista muualta?

Lopuksi, kun painetaan *Valmis*-painiketta, päästään seuraavalle sivulle **lataamaan** helposti muokattavissa olevan yhteenveto Word-tiedostona. Se sisältää kustannuksia koskevat skenaariolaskelmat sekä riskien ja hankintaosaamisen arvioinnin tiedot. Yhteenvetoon voi halutessaan lisätä hankintaan liittyviä muita tietoja, jotka sopivat organisaation omiin prosesseihin tai käytänteisiin.

TÄRKEÄÄ

Valmis-painikkeen klikkaamisen jälkeen lomaketta ei voi enää palata muokkaamaan. Valmiin lomakkeen tiedot tallentuvat tietokantaan, johon on oikeudet vain järjestelmän ylläpitäjillä. Tietosuojaselosteeseen voi tutustua tarkemmin [Valtiokonttorin verkkosivuilla](#).

2.7.1 Yhteenvedon hyödyntäminen

Yhteenveto on vapaasti organisaation käytettävissä ja organisaatio voi hyödyntää sitä organisaatiossaan parhaalla katsomallaan tavalla. Yhteenvettoa voi hyödyntää esimerkiksi hankintaa

koskevassa esiselvityksessä tai muussa päätöksenteon tukena olevassa dokumentaatiossa. Laajemmassa kuvassa yhteenveto toimii myös dokumentaationa siitä, että hankintayksikkö on arvioinut hankintoja hallitusohjelmassa asetettujen veloitteen mukaisesti.

Lähdeluettelo

Valtiovarainministeriö (2023): Julkisten hankintojen käsikirja 2023, Valtiovarainministeriön julkaisuja 2023:60.

Duunitori (2024): Hankinta-asiantuntija palkka 3 769 €. Haettu 20.5.2024 osoitteesta <https://duunitori.fi/palokat/hankinta-asiantuntija>

VALTIOKONTTORIN JULKAISUJA | JULKISET HANKINNAT 6/2024

Julkisten hankintojen kustannusarviotyökalun käyttöohje

Työkalu auttaa tunnistamaan ja arvioimaan vaihtoehtoisia hankintamalleja ja eri hankintamalleista aiheutuvia kustannuksia

Valtiokonttori

Julkaisija: Valtiokonttori

Sörnäisten rantatie 13, Helsinki | PL 14, 00054 VALTIOKONTTORI

Puh. 0295 50 2000, Faksi 0295 50 3333, www.valtiokonttori.fi

Valtiokonttori
Statskontoret
State Treasury